

Smlouva ČR - SR v oblasti důchodů

V poslední době se média dosti věnují „česko-slovenské smlouvě“ o sociálním zabezpečení, jejímž účelem bylo mimo jiné **zajistit po rozdělení ČSFR (1. 1. 1993) důchodové nároky českým a slovenským občanům a občanům třetích zemí, kteří před rozpadem pracovali na území společného státu.** Jak Česká, tak i Slovenská republika musí po vstupu do EU respektovat právo unie, které sice na jedné straně předpokládá další uplatňování vybraných ustanovení smlouvy (například o hodnocení dob v bývalé ČSFR), na straně druhé však výrazně posiluje princip rovného nakládání se všemi občany EU při aplikaci těchto ustanovení.

Vzhledem k tomu, že stále panují nejasnosti o správném používání smlouvy a množí se stížnosti i ze strany těch, kteří pobírají důchod ze Slovenska, sděluje Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) k této problematice následující:

V obou nástupnických státech platil v době rozdělení stejný zákon o důchodech (č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení – tento zákon platil v ČR do konce roku 1995, v SR až do konce roku 2003). V obou státech platila stejná měna, lidé pracovali za přibližně stejné mzdy a důchodci pobírali přibližně stejné důchody.

Aby byly zajištěny oprávněné nároky osob z titulu jejich zaměstnání a aby byly závazky obou států v oblasti důchodů spravedlivě rozděleny, uzavřeli představitelé ČR a SR v roce **1992 Smlouvu o sociálním zabezpečení** (č. 228/1993 Sb.). Ta rozdělila budoucí důchodové nároky odvíjející se od dob zaměstnání ve společném státě **podle sídla zaměstnavatele k 31. 12. 1992.** Po tomto datu už nesou příslušné nároky podle Smlouvy oba státy. Hlavním kritériem je, **kde byl po roce 1992 pojištěnec pojištěn.** K tomuto rozdělení nároků došlo mezi oběma státy dobrovolně a po vzájemné dohodě. Řešení bylo v souladu s principy mezinárodní koordinace sociálního zabezpečení i s právem EU.

Rozdělení federace přineslo rozdělení měny a také odlišný sociální a ekonomický vývoj. Důchody se podle českých a slovenských předpisů začaly stále více odlišovat. Čím dál více se liší i podmínky nároku, způsob výpočtu, dokonce i druhy důchodů a v důsledku toho se stále objevují nové a nové skupiny osob, které se cítí aplikací pravidel dohodnutých ve Smlouvě diskriminovány. Především lidé, kteří pobírají důchod ze Slovenska a žijí v ČR, mají pocit, že jim česká strana upírá jakési nároky získané za doby existence společného státu, a požadují vyrovnání nižších slovenských důchodů. Odvolávají se přitom na české občanství a trvalé bydliště na území ČR.

Dne 1. 5. 2004 se ČR stala členem Evropské unie a musí respektovat právo EU. V oblasti důchodového pojištění není možné podle závazných koordinačních pravidel EU pro určení nároků na dávky používat ani pojem občanství, ani pojem trvalého bydliště. Vzhledem k tomu, že průběžně financované veřejné důchodové pojištění je založeno na nepsané mezigenerační smlouvě a výdaje na důchody se hradí v běžném roce z příjmů z pojistného vybraného v tom samém roce, není možné hovořit o žádných získaných nárocích dříve, než jsou splněny všechny podmínky stanovené zákonem. Požadavek na vyrovnání rozdílné úrovně důchodů tak nemůže Česká republika řešit v oblasti důchodového systému. De facto se jedná o požadavek na jakési vyrovnání rozdílů v důchodech vzniklých v důsledku odlišného vývoje v obou státech po

rozdělení společného státu. **Jakékoli řešení v oblasti důchodového pojištění, které by bylo ve prospěch českých nebo slovenských občanů, není možné omezit pouze na vztahy mezi ČR a SR, ale muselo by se vztahovat na všechny členské země EU a na další státy, se kterými má ČR uzavřeny dvoustranné smlouvy.**

Požadavky na vyrovnání důchodů, které příslušné orgány vyměřily podle slovenských předpisů, na úroveň důchodů podle českých předpisů dosud české soudy vesměs odmítaly. V poslední době Ústavní soud (ÚS) zaujal ve věci aplikace Smlouvy rozdílná stanoviska, aniž by přitom poskytl jednoznačné odpovědi na nabízející se otázky. **Pokud bychom vycházeli ze zobecňujícího závěru nálezů ÚS z roku 2003 a 2005, pak by ČR musela přiznat český důchod, případně vyrovnání slovenského důchodu do výše českého, všem pojištěncům, kteří po určitou dobu pracovali na území ČSFR.** Musela by totiž, bez ohledu na smluvní úpravu platnou mezi oběma státy a akceptovanou i v rámci EU, uznat tuto dobu jako „dobu českou“. To by se týkalo například i lidí, kteří žijí na Slovensku a pobírají důchod od slovenského nositele pojištění, v jehož nároku a výši byla zohledněna doba do 31. 12. 1992 (a všem ostatním pojištěncům, ať žijí kdekoli). **Náklady na takový postup by se vyšplhaly na více než 25 mld. Kč ročně.** Vzhledem k omezeným možnostem státního rozpočtu by byla potřeba tyto finance získat, například zvýšením pojistného o téměř 3 %.

Rozdělení státu mělo vliv na téměř všechny oblasti života. V řadě z nich se obyvatelé ČSFR mohli cítit po zániku společného státu „poškození“ (například v rovině lidských vztahů, majetku, kultury apod.). Je jen velmi obtížné představit si, že nástupnický stát – ČR – by měl veškeré tyto „újmny“ odčinit. **Přesto používala česká strana při řešení individuálních sociálně odůvodněných případů, kdy se do ČR přestěhovaly osoby, které měly nárok na důchod podle slovenských předpisů, ustanovení čl. 26 Smlouvy o odstraňování tvrdostí.** Podle zcela aktuální informace po 1. 5. 2004 **slovenská strana odmítá možnost aplikace tohoto článku Smlouvy a trvá na důsledném respektování pouze těch článků smlouvy, které se staly součástí komunitárního práva a které zřetelně rozdělují příslušnost k hodnocení dob zaměstnání v bývalé ČSFR mezi českou a slovenskou stranu.**

Do doby jednoznačného vyjasnění záměrů ÚS v dané věci nemůže MPSV ani Česká správa sociálního zabezpečení, i vzhledem k výše uvedeným finančním dopadům, rozhodnout o dalším jednostranném postupu.

Kateřina Beránková, tisková mluvčí MPSV

Ministerstvo práce a sociálních věcí, Na Poříčním právu 1, 128 01 Praha 2

Kateřina Beránková, tisková mluvčí MPSV, tel.: 221 922 359, e-mail: katerina.berankova@mpsv.cz

Vladimír Hrubý, vedoucí tiskového oddělení, tel.: 221 922 503, e-mail: vladimir.hruby@mpsv.cz

www.mpsv.cz, www.noviny-mpsv.cz

Ministerstvo práce a sociálních věcí vzniklo v roce 1990. Do jeho kompetence spadá sociální politika (problematika zdravotně postižených, sociální služby, sociální dávky, rodinná politika apod.), sociální pojištění (důchody, nemocenské, apod.), oblast zaměstnanosti (trh práce, podpora zaměstnanosti, zahraniční zaměstnanost apod.), pracovněprávní legislativa, bezpečnost a ochrana zdraví při práci, rovnost žen a mužů, migrace a integrace cizinců, oblast čerpání finanční pomoci z ESF, atd. V resortu pracuje přibližně 15 000 zaměstnanců. Mezi organizace, které MPSV metodicky řídí, patří úřady práce, Česká správa sociálního zabezpečení, Český úřad bezpečnosti práce, inspektoráty bezpečnosti práce, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. MPSV přímo spravuje pět ústavů sociální péče - DÚSP Tlaskov, ÚSP Zbůch, ÚSP Brno-Chrlice, ÚSP Brno-Královo Pole a ÚSP Hrabyně. Mezi příspěvkové organizace v resortu patří Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Institut výchovy bezpečnosti práce a Výzkumný ústav bezpečnosti práce.